

Guía Docente				
Datos Identificativos				2018/19
Asignatura (*)	FISIOTERAPIA NEUROLÓXICA E PSICOMOTRIZ		Código	651G01016
Titulación				
Descritores				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Grao	Anual	Segundo	Obrigatoria	9
Idioma	CastelánGalego			
Modalidade docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	Ciencias Biomédicas, Medicina e Fisioterapia			
Coordinación	Viñas Diz, Susana	Correo electrónico	susana.vinas.diz@udc.es	
Profesorado	Robles García, Verónica	Correo electrónico	veronica.robles@udc.es	
	Viñas Diz, Susana		susana.vinas.diz@udc.es	
Web				
Descrición xeral	Con el estudio de la asignatura FISIOTERAPIA NEUROLOGICA Y PSICOMOTRIZ se pretende que el alumno conozca el fundamento de los métodos y técnicas de tratamiento, así como su ejecución práctica, que le permitan adquirir un arsenal de medios terapéuticos que le posibiliten abordar todas aquellas patologías médicas y quirúrgicas que puedan beneficiarse de la Fisioterapia Neurológica y Psicomotriz.			

Competencias / Resultados do título	
Código	Competencias / Resultados do título

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe		Competencias / Resultados do título	
Coñecer e comprender a morfoloxía, a fisioloxía, a patoloxía e a conducta das persoas con discapacidade neurolóxica e psicomotriz.	A1		C8
Coñecer e comprender os métodos, procedementos e actuacións fisioterapéuticas, encamiñadas tanto á terapéutica propiamente dita para aplicar na clínica para a reeducación e recuperación funcional, como á realización de actividades dirixidas á promoción e mantemento da saúde en persoas con discapacidade neurolóxica e psicomotriz.	A2		C8
Coñecer e comprender as ciencias, os modelos, as técnicas e os instrumentos sobre os que se fundamenta, articula e desarrolla a fisioterapia nos campos da neuroloxía e a psicomotricidade.	A3		C3
Diseñar o plan de intervención de fisioterapia atendendo a criterios de adecuación, validez e eficiencia.	A5 A6 A7 A8 A11 A12 A14		
Comprender a importancia de actualizar os coñecementos, habilidades, destrezas e actitudes que integran as competencias profesionais do fisioterapeuta.	A16 A17 A19		C1 C2 C4 C5 C6 C7 C8

Contidos	
Temas	Subtemas

UNIDAD 1: Neuroanatomía e neurofisioloxía do sistema nervioso.	-Organización do sistema nervioso. -Organización interna do SNC para a transmisión de información motora e sensitiva. -Vascularización do SNC. -Sistema sensorial: Sistema somatosensorial (Vía columna dorsal/lemnisco medial; Vía anterolateral). -Sistema motor: Vías descendentes laterales e mediales. -Anatomía do SNP.
UNIDAD 2: Patoloxía mais frecuente do SNC e do SNP.	-Patoloxía do SNC: ACV, TCE, PC, EM, Parkinson, Lesión Medular... -Patoloxía do SNP: compresións, e traumatismos...
UNIDAD 3: Movilizacións do SNP/movilización neuromenínxea.	-Bases fisiolóxicas da mobilización neuromenínxea. -Técnicas básicas de provocación/posta en tensión dos principais nervios periféricos. -Maniobras de mobilización.
UNIDAD 4: Método Castillo Morales.	-Bases do Método. -Terapia de regulación corporal-postural. -Terapia de regulación orofacial.
UNIDAD 5: Facilitación Neuromuscular Propioceptiva: Método Kabat	-Bases e principios do Método Kabat. -Patróns globais de activación según o Método. -Técnicas específicas.
UNIDAD 6: Concepto Bobath	-Principios e técnicas de tratamento según o Concepto Bobath: en nenos e adultos. -Tratamento funcional do paciente hemipléxico. Cambios posturais e transferencias. -Tratamento funcional do neno con parálisis cerebral. Cambios posturais e transferencias.
UNIDAD 7: Método Brunnstrom	-Bases neurofisiolóxicas do Método Brunnstrom. -Recuperación funcional do paciente hemipléxico según o método.
UNIDAD 8: Método Vojta.	-Bases do Método Vojta: locomoción reflexa. -Modelo de diagnóstico diferencial según Vojta (ontogénesis postural, reflexos primitivos, reaccións posturais). -Reptación reflexa. -Volteo reflexo.
UNIDAD 9: Exercício Terapéutico Cognoscitivo	- Introducción ó Método Perfetti. - Principios do Exercício Terapéutico Cognoscitivo. - Planificación do tratamento. - Exercicios.
PRÁCTICA: MOVILIZACIÓN DO SNP	-Execución das técnicas de posta en tensión dos principais nervios do SNP. -Execución de técnicas de deslizamento de algún nervios do SNP. -Abordaxe de lesións do nervio periférico, a través de técnicas neuromenínxeas.
PRÁCTICA: MÉTODO CASTILLO MORALES	- Ficha de valoración do Método Castillo Morales: en nenos, e en adultos con afección do S.N.C. - Práctica da terapia orofacial (zonas motoras orofaciales). - Práctica da terapia corporal/regulación postural (zonas motoras corporais).
PRÁCTICA: F.N.P: MÉTODO KABAT	- Execución práctica da facilitación dos patróns globais de escápula e pelvis. - Execución práctica da facilitación dos patróns globais de cabeza-cuello, tronco superior e tronco inferior. - Execución práctica da facilitación dos patróns globais de membros superiores. - Execución práctica da facilitación dos patróns globais de membros inferiores.
PRÁCTICA: CONCEPTO BOBATH	- Valoración según o Concepto Bobath. - Tratamento en fase aguda do doente hemipléxico. - Tratamento en fase subaguda do doente hemipléxico. - Tratamento en fase crónica do doente hemipléxico.

PRÁCTICA: MÉTODO BRUNNSTROM	- Valoración do paciente hemipléxico según Brunnstrom. - Execución práctica das técnicas utilizadas no tratamento de tronco, en fase subaguda nun doente hemipléxico. - Execución práctica das técnicas de recuperación do membro superior, en fase subaguda nun doente hemipléxico. - Execución práctica das técnicas de recuperación da man, en fase subaguda nun doente hemipléxico. - Execución práctica das técnicas de recuperación do membro inferior, en fase subaguda nun paciente hemipléxico.
PRÁCTICA: PRINCIPIO VOJTA	- Execución práctica da valoración dun neno con afectación neurolóxica. - Execución práctica da facilitación da reptación reflexa (posición de partida, lugar de estimulación, dirección dos estímulos). - Execución práctica da facilitación do volteo reflexo (posición de partida, lugar de estimulación, dirección dos estímulos).
PRACTICA: MÉTODO PERFETTI	- Execución dos exercicios de primer grao según Perfetti. - Execución dos exercicios de segundo grao según Perfetti. - Execución dos exercicios de tercer grao según Perfetti.

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias / Resultados	Horas lectivas (presenciais e virtuais)	Horas traballo autónomo	Horas totais
Prácticas de laboratorio	A3 A5 A7 A8 A11 C3	36	25	61
Sesión maxistral	A1 A2 A12 A14 A16 C8	47.5	25	72.5
Proba de ensaio	A1	2	31	33
Traballos tutelados	A6 A17 C3 C7 C8	3	10	13
Presentación oral	A7 A17 A19 C1 C2 C3 C8	0.5	5	5.5
Proba práctica	A1 A5	1	31	32
Lecturas	A17 C3 C4 C5 C6 C8	0	5	5
Atención personalizada		3	0	3

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descrición
Prácticas de laboratorio	Metodoloxía que permite que os estudantes aprendan efectivamente a través da realización de actividades de carácter práctico, tales como demostracións, exercicios, experimentos e investigacións.
Sesión maxistral	Exposición oral complementada co uso de medios audiovisuais e a introdución de algunhas preguntas dirixidas aos estudantes, coa finalidade de transmitir coñecementos e facilitar a aprendizaxe. A clase maxistral é tamén coñecida como ?conferencia?, ?método expositivo? ou ?lección maxistral?. Esta última modalidade sóse reservar a un tipo especial de lección impartida por un profesor en ocasións especiais, cun contido que supón unha elaboración orixinal e baseada no uso case exclusivo da palabra como vía de transmisión da información á audiencia.
Proba de ensaio	Proba na que se busca responder por escrito a preguntas de certa amplitude valorando que se proporcione a resposta esperada, combinada coa capacidade de razoamento (argumentar, relacionar, etc.), creatividade e espírito crítico. Utilízase para a avaliación diagnóstica, formativa e sumativa. Permite medir as habilidades que non poden avaliarse con probas obxectivas como a capacidade de crítica, de síntese, de comparación, de redacción e de orixinalidade do estudante; polo que implica un estudo amplo e profundo dos contidos, sen perder de vista o conxunto das ideas e as súas relacións.

Traballos tutelados	Metodoloxía deseñada para promover a aprendizaxe autónoma dos estudantes, baixo a tutela do profesor e en escenarios variados (académicos e profesionais). Está referida prioritariamente ao aprendizaxe do ?cómo facer as cousas?. Constitúe unha opción baseada na asunción polos estudantes da responsabilidade pola súa propia aprendizaxe. Este sistema de ensino baséase en dous elementos básicos: a aprendizaxe independente dos estudantes e o seguimento desa aprendizaxe polo profesor-titor.
Presentación oral	Intervención inherentes aos procesos de ensino-aprendizaxe baseada na exposición verbal a través da que o alumnado e profesorado interactúan dun modo ordenado, propoñendo cuestións, facendo aclaracións e expoñendo temas, conceptos, feitos ou principios de forma dinámica.
Proba práctica	Proba na que se busca que o alumno desenvolva total ou parcialmente algunha práctica que previamente tivese feito durante as clases prácticas. A proba práctica pode incluír previamente a resolución dunha pregunta/problema que teña como resultado a aplicación práctica dunha determinada técnica ou práctica aprendida.
Lecturas	Son un conxunto de textos e documentación escrita que se recolleron e editaron como fonte de profundización nos contidos traballados.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Presentación oral Prácticas de laboratorio Sesión maxistral Traballos tutelados	-Tutorización individualizada ó longo do curso académico. -Resolución de dúbidas de maneira presencial e/ou vía e-mail. -Tutorización/orientación na elaboración dun traballo específico, asignado de maneira grupal ós alumnos, ó longo da impartición da asignatura.

Avaliación

Metodoloxías	Competencias / Resultados	Descrición	Cualificación
Presentación oral	A7 A17 A19 C1 C2 C3 C8	Intervención inherentes aos procesos de ensino-aprendizaxe baseada na exposición verbal a través da que o alumnado e profesorado interactúan dun modo ordenado, propoñendo cuestións, facendo aclaracións e expoñendo temas, conceptos, feitos ou principios de forma dinámica.	3
Lecturas	A17 C3 C4 C5 C6 C8	Conxunto de textos e documentación escrita que el alumno utiliza para a profundización de los contenidos de la asignatura.	1
Proba de ensaio	A1	Proba na que se busca responder por escrito a preguntas de certa amplitude valorando que se responda adecuadamente, combinándoo coa capacidade de razoamento (argumentar, relacionar, etc.), creatividade e espírito crítico. Utilízase para a avaliación diagnóstica, formativa e sumativa. Permite medir as habilidades que non poden avaliarse con probas obxectivas como a capacidade de crítica, de síntese, de comparación, de redacción e de orixinalidade do estudante; polo que implica un estudo amplo e profundo dos contidos, sen perder de vista o conxunto das ideas e as súas relacións.	45
Traballos tutelados	A6 A17 C3 C7 C8	Metodoloxía deseñada para promover a aprendizaxe autónoma dos estudantes, baixo a tutela do profesor e en escenarios variados. Está referida prioritariamente ao aprendizaxe do ?cómo facer as cousas?. Constitúe unha opción baseada na asunción polos estudantes da responsabilidade pola súa propia aprendizaxe. Este sistema de ensino baséase en dous elementos básicos: a aprendizaxe independente dos estudantes e o seguimento desa aprendizaxe polo profesor-titor.	6
Proba práctica	A1 A5	Se valorará el posicionamiento del paciente y del fisioterapeuta, las ordenes del fisioterapeuta y la ejecución y destreza en la realización de la técnica solicitada.	45

Observacións avaliación

-Os exames de xunio e xulio constarán dunha parte teórica e outra práctica. Si un alumno se presenta a unha das partes e non o fai na outra, a súa nota final será de suspenso.

-Para aprobar a asignatura requírese obter unha puntuación como mínimo de 5 puntos no exame teórico, e unha puntuación de 5 puntos no exame práctico.

-Calquer exame teórico que se realice nesta asignatura, con 1/3 de preguntas en branco, e/ou preguntas cunha puntuación igual ou menor de 3 puntos estará suspenso. Para gardar "aprobada" unha das partes da materia (teoría ou práctica) hai que presentarse a ámbalas dúas, e obter unha nota como mínimo de 3 puntos na parte que está suspensa.

-Os traballos tutelados que se realicen ó longo da materia, son de obrigado cumprimento por parte dos alumnos.

NOTA: Farase un seguimento da asistencia por parte dos alumnos ás prácticas de laboratorio.

"Os

porcentaxes asignados a cada proba poden sufrir pequenas

modificacións dun curso ó outro en función das necesidades da

materia; non obstante, o valor do exame (teórico e práctico) nunca

será inferior ó 70% da nota final e o valor da avaliación

continuada (asistencia, traballos tutelados, presentacións) nunca será

superior ó 30%."

Fontes de información

Bibliografía básica

- Adler S.S., Beckers D., Buck M. (2002). La facilitación neuromuscular propioceptiva en la práctica. Madrid. Panamericana
- Adler S.S., Beckers D., Buck M. (2002). La facilitación neuromuscular propioceptiva en la práctica guía ilustrada. Madrid. Panamericana
- Bobath B. (1.992). Actividad postural refleja anormal causada por lesiones cerebrales. Buenos Aires. Panamericana
- Bobath B. (1.993). Hemiplejía del adulto, evaluación y tratamiento. Buenos Aires. Panamericana
- Bobath B, Bobath K. (1.987). Desarrollo motor en distintos tipos de parálisis cerebral. Buenos Aires. Panamericana
- Bobath K. (1.993). Base neurofisiológica para el tratamiento de la parálisis cerebral infantil. Buenos Aires. Panamericana
- Bobath K, Köng E. (1.997). Trastornos cerebromotores en el niño. Buenos Aires. Panamericana
- Brunnstrom S (1.970). Reeduación motora en la hemiplejía. Barcelona. Jims
- Cano de la Cuerda R., Collado Vázquez S. (2.012). Neurorehabilitación: Métodos específicos de valoración y tratamiento. Madrid. Panamericana
- Gjelsvik, Bente E. Bassoe (2.008). The Bobath concept in adult neurology. Stuttgart. Thieme
- Paeth B (2.007). Experiencias con el Concepto Bobath. Madrid. Panamericana
- Perfetti, Carlo (1.998). El ejercicio terapéutico cognoscitivo para la reeducación motora del hemipléjico adulto. Barcelona. Edika-Med
- Raine S., Meadows L., Lynch-Ellerington M. (2.009). Bobath Concept Theory and Clinical Practice in Neurological Rehabilitation. Sussex Blackwell Publishing
- Shacklock M. (2.007). Neurodinámica Clínica. Madrid, Elsevier
- Stokes M. (2.006). Fisioterapia en la rehabilitación neurológica. Madrid, Elsevier
- Vojta V. (2.005). Alteraciones motoras cerebrales infantiles. Madrid. Ediciones Morata
- Vojta V. (1.995). El principio Vojta. Juegos musculares en la locomoción refleja y en la ontogénesis motora. Barcelona. Springer-Verlag Ibérica
- Vojta V., Schweizer E. (2.011). El descubrimiento de la motricidad ideal. Pozuelo de Alarcón. Morata
- Voss, D.E., Ionta M.K., Myers, B.J. (1.996). Facilitación Neuromuscular Propioceptiva. Madrid, Panamericana
- Zamorano E. (2.013). Movilización neuromeningea. Tratamiento de los trastornos mecanosensitivos del sistema nervioso. Madrid. Panamericana

Bibliografía complementaria

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

ANATOMÍA I E HISTOLOXÍA/651G01001
ANATOMÍA II/651G01002
FISIOLOXÍA/651G01003
CINESITERAPIA XERAL/651G01005

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

BIOMECÁNICA/651G01009
FISIOTERAPIA NAS ALTERACIÓNS ESTÁTICAS E DINÁMICAS DO RAQUIS/651G01015
FISIOTERAPIA RESPIRATORIA/651G01017
FISIOTERAPIA MANUAL E OSTEOPÁTICA II/651G01019

Materias que continúan o temario

ANATOMÍA I E HISTOLOXÍA/651G01001
ANATOMÍA II/651G01002
FISIOLOXÍA/651G01003
CINESITERAPIA XERAL/651G01005
BIOMECÁNICA/651G01009

Observacións

Para axudar a conseguir unha contorna inmediata sustentable e cumprir cos obxectivos estratéxicos do Plan Green Campus da Facultade de Fisioterapia, os traballos documentais que se realicen nesta materia poderanse solicitar tanto en formato papel como virtual ou soporte informático. De realizarse en papel, seguiranse na medida do posible as seguintes recomendacións xerais:- Non se utilizarán plásticos.- Realizaranse impresións a dobre cara.- Empregarase papel reciclado.- Evitarase a realización de borradores.

(*A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente dacordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías